WSTĘP

Przygotowany do lektury i oceny Czytelników najnowszy, specjalny tom naszego Rocznika w całości został poświęcony zagadnieniom wychowania resocjalizującego, penitencjarystyki, probacji i socjoterapii młodzieży niedostosowanej społecznie.

Gdy mówimy o wychowaniu resocjalizującym, mamy na myśli nie tylko zabiegi mające na celu wygaszanie destruktywnej aktywności jednostek aspołecznych, ale także zabiegi wyzwalające w nich zdolności do samowychowania resocjalizującego. Ukształtowanie postawy odpowiedzialności za własny rozwój, dokonujący się przy tym w zgodzie z wymaganiami i oczekiwaniami społecznymi, należy traktować jako cel pierwszoplanowy, którego osiągnięcie owocuje zainicjowaniem procesu samowychowania, trwającego także po zakończeniu zaplanowanych oddziaływań. Pobudzenie do samokształtowania jest wyzwoleniem w osobie resocjalizowanej potencjału rozwojowego, który – właściwie ukierunkowany – może zwielokrotnić efekty oddziaływań.

Świadome i zorganizowane działania podejmowane przez pedagogów, wychowawców, kuratorów sądowych, nauczycieli, pracowników służb mundurowych, mają na celu dokonanie pozytywnych przeobrażeń w osobowości i postępowaniu osoby resocjalizowanej. Właściwym autorem zaistniałych przeobrażeń jest jednak sam resocjalizowany: on tylko bowiem może dokonać w sobie zmian i od niego ostatecznie zależy ich kierunek i wielkość. Tak oto wychowanie resocjalizujące sprowadza się w istocie do samowychowania, a zadanie pedagoga resocjalizacyjnego – do życzliwego podpowiadania, inspirowania i pomocy.

O jakości oddziaływań resocjalizacyjnych i ich skuteczności w największym stopniu decydują postawy wychowawcze, kompetencje osobowe, umiejętności i kwalifikacje zawodowe pedagogów oraz ich reprezentacja w odczuciach i świadomości wychowanków. Jakość i skuteczność wychowawczych interakcji między wychowawcą i osobą wychowywaną zależy w dużym stopniu od tego, kim wychowawca jest jako człowiek i jako pedagog, czy i w jakim zakresie jest on kompetentnym nauczycielem i wychowawcą.

W realiach społeczeństwa demokratycznego i wielokulturowego wzrasta rola i znaczenie samoświadomości pedagogów resocjalizacyjnych w zakresie powinności

normatywnych, preferowanego systemu wartości oraz przekonań dyrektywnych, określających cele wychowania i sposoby ich realizacji w pracy wychowawczej z podopiecznymi naznaczonymi piętnem aspołeczności.

W paradygmacie naprawczym, psychokorekcyjnym, istotą i celem wychowania resocjalizującego staje się wspieranie i umacnianie rozwoju osobowego jednostki aspołecznej w toku interakcji wychowawczych nacechowanych współdziałaniem, współrozumieniem oraz odpowiedzialnością za rozwój własny i dobro drugiego człowieka. Idea wychowania i resocjalizacji jednostek aspołecznych stawia pedagogów specjalnych przed koniecznością poszukiwania socjopsychopedagogicznych, a nie formalnoprawnych uzasadnień dla podejmowanych oddziaływań korekcyjnych i naprawczych.

Bezpośrednie oddziaływania wychowawcze, opiekuńcze, pomocowe, korekcyjne będą skutecznie realizowane tylko wtedy, gdy zostaną powiązane z aktywnością własną osób resocjalizowanych. Zgodnie z ustaleniami teorii wychowania celem i podstawowym kryterium efektywności oddziaływań wychowawczych jest wdrażanie osoby wychowywanej do samowychowania.

Wzbudzenie aktywności autoresocjalizacyjnej podopiecznych nie jest możliwe bez wychowania. To w procesie wychowania jednostka osiąga odpowiedni poziom dojrzałości, umożliwiający jej zainicjowanie działalności samowychowawczej, potwierdzającej proces podmiotowej odpowiedzialności podopiecznego za współtworzenie, współafirmowanie własnego rozwoju osobowego. Dokonanie się poważnych przeobrażeń w osobowości i zachowaniu podopiecznych to coraz częściej podnoszone kryterium skuteczności oddziaływań resocjalizacyjnych.

Redagowany przez nas tom zawiera ciekawe i ważne teksty autorów reprezentujących, poza środowiskiem lubelskim, także inne ośrodki akademickie: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Dolnośląską Szkołę Wyższą we Wrocławiu, Wyższą Szkołę Nauk Społecznych Pedagogium w Warszawie, Uniwersytet Wrocławski, Wyższą Szkołę Handlową w Radomiu, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach. Wśród autorów prezentujących swoje artykuły są znani profesorowie, ale także doktoranci dopiero rozpoczynający swoją przygodę z nauką oraz praktycy.

Spektrum poruszanych problemów jest bardzo szerokie. Autorem pierwszego opracowania jest **Andrzej Bałandynowicz** twórca wielopasmowej koncepcji resocjalizacji skazanych z udziałem społeczeństwa. W prezentowanym obszernym studium teoretycznym dokonał wnikliwej, interdyscyplinarnej analizy podstawowych paradygmatów składających się na zjawisko integracji społecznej i autoresocjalizacji skazanych. Wynikające z omawianego tekstu wnioski będą szczególnie przydatne w pracy pedagogów resocjalizacyjnych, kuratorów sądowych, pracowników socjalnych, wychowawców w instytucjach penitencjarnych i socjoterapeutycznych.

W kolejnym opracowaniu teoretyczno-empirycznym **Anna Karłyk-Ćwik** skoncentrowała się na opisie podstawowych funkcji autorytetu wychowawczego, istotnych dla optymalnej i efektywnej resocjalizacji. Z zaprezentowanego materiału empirycznego wynika, że pedagog posiadający autorytet postrzegany jest głównie jako szanowany i cieszący się uznaniem wzór do naśladowania oraz pozytywny przykład. Na uwagę zasługują też informacje na temat głównych czynników obniżających autorytet wychowawczy lub prowadzących do jego upadku.

W następnym studium teoretycznym **Andrzej Węgliński** dokonał syntetycznej analizy podstawowych kompetencji i umiejętności kuratorów sądowych, niezbędnych w wyzwalaniu aktywności samowychowawczej dozorowanych z problemem alkoholowym. Kurator sądowy wspierający proces wychodzenia osoby dozorowanej z nałogu musi odrzucić maskę urzędnika i bezpośrednio zaangażować się w rozwiązywanie trudnych problemów podopiecznych. Całość rozważań nawiązuje do jednej z najbardziej interesujących strategii pracy z osobami, które utraciły kontrolę nad piciem alkoholu, jaką jest postępowanie oparte na tzw. metodzie Rozmowy Motywującej (*Motivational Interviewing*) opracowanej przez W.R. Millera i S. Rollnicka. Przedstawione analizy przybliżają nas do wypracowania kliniczno-wychowawczego modelu wykonywania środków probacyjnych.

W kolejnym opracowaniu **Irena Mudrecka** na podstawie analizy materiału empirycznego dokonała oceny sposobów rekonstrukcji poznawczej oceny siebie, innych ludzi i swojej przyszłości przez badanych więźniów skazanych za zabójstwo na karę dożywotniego pozbawienia wolności lub na 25 lat osadzenia w zakładzie karnym. Przeprowadzone badania pozwoliły na zarejestrowanie kilku istotnych prawidłowości występujących w specyficznym odbiorze rzeczywistości i konstrukcji świata, dokonywanej przez skazanych na długoletnie wyroki. Rozpoznane sposoby myślenia skazanych pociągają za sobą zmiany w odczuwaniu i zachowaniu, co można wykorzystać w programowaniu skutecznych oddziaływań penitencjarnych.

Agnieszka Kowalczyk skoncentrowała się na praktycznej ocenie dylematów pracy wychowawczej w jednostkach penitencjarnych. Na podstawie analizy środowiska aresztu śledczego i własnych doświadczeń w pracy z osobami osadzonymi dochodzi do przekonania, że resocjalizacja penitencjarna nie będzie skuteczna bez umotywowania skazanych do samowychowania, samosterowności, samokształcenia i rozwijania własnej aktywności służącej optymalnej reintegracji społecznej po opuszczeniu zakładu.

Do rozważań na temat oddziaływań penitencjarnych nawiązuje **Arkadiusz Urbanek** autor teoretyczno-empirycznego opracowania poświęconego roli prognozy kryminologiczno-społecznej w programowaniu pracy z recydywistami w warunkach izolacji więziennej. Na podstawie badań jakościowych, opartych na próbie rekonstrukcji doświadczeń 120 recydywistów penitencjarnych, ukazuje istotę

znaczących doświadczeń socjalizacyjnych możliwych do wykorzystania przez wychowawców w praktyce wychowawczej w zakładach karnych i prognozowaniu zachowania skazanych w środowisku otwartym po opuszczeniu więzienia

W kolejnych artykułach zaprezentowanych w Roczniku dokonano charakterystyki legislacyjnego wizerunku oraz metod i technik pracy kuratorów sądowych (**Sylwester Bębas**), podniesiono znaczenie pracy w procesie resocjalizacji osób pozbawionych wolności (**Dorota Pstrąg**), samokreacji i autoresocjalizacji osadzonych kobiet poprzez teatroterapię (**Anna Chańko, Agnieszka Sołbut**).

W tomie tym znajdują się także rozważania na temat aspiracji edukacyjnych i życiowych nieletnich (**Małgorzata Parcheta-Kowalik**), wykorzystania animaloterapii w resocjalizacji młodzieży niedostosowanej społecznie (**Marta Wilk**) oraz roli pedagogów specjalnych w motywowaniu do samowychowania młodzieży z niepełnosprawnością i niedostosowaniem społecznym. Zamieszczono w nim także recenzję najnowszej pracy Z. Bartkowicza pt. *Agresywność, kompetencje społeczne i samoocena resocjalizowanych nieletnich a ich przestępczość w okresie dorosłości*, UMCS 2013 (**Anna Kieszkowska**).

Życzymy ciekawej lektury i zapraszamy do współpracy przy kolejnych tomach Rocznika.